

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-509359-IV/05/MK

00-090 Warszawa Tel centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Warszawa, *10 lipca 2007 r.*

Pan Zbigniew Cwiakalski
Minister Sprawiedliwości
Al. Ujazdowskie 11
00-950 WARSZAWA

Szanowny Panie Ministrze

Rzecznik Praw Obywatelskich podejmował wielokrotnie interwencje na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz chorych psychicznie. Dzięki działaniom Rzecznika, wszczętym we współpracy z Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym oraz Kliniką Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, Ministerstwo Sprawiedliwości przeprowadziło w latach 2003 i 2004 lustrację akt sądowych spraw o ubezwłasnowolnienie prowadzonych w latach 2001-2002, w wyniku której stwierdzono, że nieprawidłowości w sprawach o ubezwłasnowolnienie w dalszym ciągu są raczej regułą a nie wyjątkiem (pisma o sygn. DSP II 5000/200/02 i DSP II 5000/49/07). Następnie wskutek wniosku Rzecznika Trybunał Konstytucyjny uznał wyrokiem z 7 marca 2007 r. art. 559 w związku z art. 545 § 1 i 2 Kodeksu postępowania cywilnego za niezgodny z art. 30 i art. 31 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, co doprowadziło do zmiany KPC w zakresie postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie (ustawa z 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2007 r., Nr 121, poz. 831) i upodmiotowienia osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie.

Obecnie do Rzecznika wpłynęła skarga ubezwłasnowolnionego, który, korzystając z informacji uzyskanych uprzednio od Rzecznika, wniósł sprawę o uchylenie ubezwłasnowolnienia. Sąd Okręgowy, zgodnie z przepisami, zażądał od przebywającego w szpitalu psychiatrycznym Zainteresowanego uiszczenia w terminie 14 dni zaliczki na opinię biegłych w wysokości 700 zł. Pismem Rzecznika Zainteresowany został

poinformowany o możliwości ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych oraz ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu, jednak pismo Rzecznika może dotrzeć do Zainteresowanego po zakreślonym przez sąd terminie.

Pismami z 17 marca 2002 r. (do Ministra Sprawiedliwości) oraz z 11 grudnia 2003 r. i 17 maja 2005 r. (do Przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości) Rzecznik podnosił, iż konieczne jest odformalizowanie składania środków odwoławczych przez osobę, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie, podobne do sformułowanego w art. 47 ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 1994 r., Nr 111, poz. 535 ze zm.). Postulat ten został spełniony mocą wspomnianej ustawy z 9 maja 2007 r. o zmianie KPC.

Jednak opisana powyżej skarga wykazała, iż wskazane jest dalsze zbliżenie gwarancji procesowych w postępowaniu dotyczącym ubezwłasnowolnienia do gwarancji występujących w postępowaniu w trybie ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.

W sprawach związanych z ochroną zdrowia psychicznego strona zwolniona jest od kosztów sądowych, na mocy art. 96 ust. 1 pkt 9 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2005 r., Nr 167, poz. 1398 ze zm.). Dzięki temu osoby ubogie i nieobeznane z prawem, a często - z racji schorzeń, jakimi są dotknięte - niepotrafiące sporządzić stosownego wniosku lub pozbawione źródeł dochodu, mają większe szanse na dochodzenie swych praw przed sądem. Zwolnienie osób, których dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie od kosztów sądowych jest tym słuszniejsze, że - jak zauważył Rzecznik w piśmie do Przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z 11 grudnia 2003 r. - skutki poddania postępowaniu z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego są „daleko mniej ingerencyjne co do jego zakresu i czasu trwania niż orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu”, a jednak sytuacja osób poddawanych procedurze ubezwłasnowolniona jest w tym aspekcie znacząco gorsza.

Ponadto należy zauważyć, iż osoby ubezwłasnowolnione częściowo mają ograniczone możliwości podjęcia pracy oraz dysponowania swoim majątkiem i pieniędzmi, zaś osoby ubezwłasnowolnione całkowicie pracy podjąć nie mogą, zaś nad ich majątkiem sprawuje pieczę opiekun prawny. Nieprzychylny uchyleniu lub zmianie

ubezwłasnowolnienia przedstawiciel prawny może „storpedować” wniosek ubezwłasnowolnionego, odmawiając opłacenia żądanych przez sąd kosztów, jak np. zaliczki na koszt opinii biegłych. W takiej sytuacji nadane ubezwłasnowolnionym uprawnienie do występowania we własnym imieniu z wnioskiem o zmianę lub uchylenie ubezwłasnowolnienia może być w praktyce unicestwione.

Na podstawie art. 48 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego sąd może ustanowić dla osoby, której postępowanie dotyczy bezpośrednio, adwokata z urzędu, nawet bez złożenia wniosku, jeżeli osoba ta ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest zdolna do złożenia wniosku, a sąd uzna udział adwokata w sprawie za potrzebny. Analogiczna sytuacja może występować - i bardzo często występuje - w sprawach o ubezwłasnowolnienie: wszak ubezwłasnowolnienie orzekane może być jedynie z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, które wywołują u osoby niemożność kierowania swym postępowaniem lub potrzebę pomocy do prowadzenia jej spraw (art. 13 § 1 i 16 § 1 Kodeksu cywilnego, Dz.U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 ze zm.).

W tej sytuacji, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie wprowadzenia do przepisów KPC dotyczących ubezwłasnowolnienia oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych regulacji analogicznych do już obowiązujących w sprawach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego.

L. perszekiewicz

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stefan Tysiąc
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich